

ELŐADÁS A MAGYE KONFERENCIA PLENÁRIS NAPJÁN

*Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete-ELTE Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Gyógypedagógiai
Pszichológiai Intézet*

Ötven év távlatából – visszatekintés és helyzetkép a MAGYE szakmai-közéleti szerepéről

GEREBEN FERENCNÉ

gerebenkati@gmail.com

ABSZTRAKT

„Együtt vagyunk erősek” – hirdette a Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete 2022. évi jubileumi konferenciájának programfüzete, amely Miskolcon, június 24-26 között nagysikerű, gazdag programmal telített konferencián emlékezett alapításának ötvenedik évfordulójára. A konferencia mottója a jövőnek is szóló közös gondolkodásra szólít a plenáris előadáson elmondottak figyelembevételével.

DOI: 10.52092/gyosze.2022.4.3

Tisztelt konferenciárésztvevők, kedves vendégeink, kedves kollégák!

Két éve készülünk arra, hogy több év után újólapon rendezzük meg a Magyar Gyógypedagógusok Egyesületének konferenciáját. Két év óta, a pandémia miatt, az akkori előkészületek küszöbén ért bennünket a lemondás kényszere. Ez aztán a tavalyi évben megismétlődött. De most itt vagyunk, MAGYE-minőségben 50 évesen, egy olyan terepen, amelynek, mint Dobos László igazgató úrtól hallottuk, a kezdetektől fogva szerepe volt az Egyesület életében.

50 év nagy idő egy emberi életben, de nagy idő egy egyesület számára is, amely tevékenységét társadalmi-szakmai átalakulások kíséretében végezte és végzi napjainkban is. Az alapítók generációjától újabb és újabb gyógypedagógus-generációk veszik át a stafétabotot, hogy tevékenységükkel segítsék azt a folyamatot, amely a speciális társadalmi megsegítést igénylő gyermekek, fiatalok és felnőttek életminőségének lehetséges változásait, társadalmi integrációját mozdítja elő.

1972-ben, a MAGYE megalakulásának időszakában más idők jártak, mint a rendszerváltozást követő évtizedekben, amikor a fogyatékossgal élők képviseletének ügyében számos egyesület, szakmai szervezet, alapítvány jöhetett létre. Ez a MAGYE számára új helyzetet jelentett, és megerősítette az idej jubileumi konferencia keretében fontosságát, miszerint „EGYÜTT VAGYUNK ERŐSEK!”. Együtt vagyunk, a teljes népesség képviseletében, közös célok mentén gondolkozunk, ahogy a *közös cselekvőképesség egy civil szervezet életében hangsúlyos szerepet játszik*.

Folyóiratunk, a Gyógypedagógiai Szemle 2012-ben, a 40. évforduló alkalmából összeállított, szakterületeket átfogó jubileumi számban emlékezett meg a „középkorúvá érett” Egyesület tevékenységéről (Gerebenné, Rosta & Kajáry, 2012). Mivel azonban az évek távlatában nemcsak szakmánk, hanem tagságunk is folyamatosan megújul, nem haszontalan a kezdetekre visszatekinteni.

Jó 50 évvel ezelőtt, Göllész Viktor (1930-1999) aktív kezdeményezése nyomán 1970-ben indultak meg azok az előkészítő munkálatok, amelyek a Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete létrejöttéhez, majd nem sokkal ezután az Egyesület jelenlegi szakfolyóirata, a Gyógypedagógiai Szemle megalapításhoz vezettek. A kései utódok napjainkra már haszonélvezői, s remélhetőleg további éltetői is annak az elkötelezett szakmai tevékenységnek, amelyet elődeink, volt tanáraink, munkatársaink egy másfajta történelmi kor másfajta feltételrendszerében példaértékűen valósítottak meg. És örökök hagytak mindannyiunkra, akiknek fontos a fogyatékossgal élők és családjaik ügyének előmozdítása úgy a közoktatás, mint az egészségügyi és szociális ellátás területén. Göllésznek a 70-es évek társadalmi folyamatait figyelemmel kísérő nyitottsága segítette annak a lehetőségnek a kihasználását, hogy a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1970. évi 35. számú törvényerejű rendeletében a szakmai társulások létrehozására vonatkozó lehetőséget a gyógypedagógus szakma számára hasznosítsa. Ma már a szakmatörténet jegyzi, hogy e mozgalmas mindennapokon, a gyógypedagógus-társadalom törekvéseivel összhangban, „harcostársaival”, a különböző gyógypedagógiai intézmények igazgatóival – többek között Homokon, Miskolcon, Abaújkéren, Girincsen és Vácon – többszörösen átforgatott beszélgetések eredményeként született meg a gondolat, hogy az egyes fogyatékossgai csoportok ügyét képviselő hazai elődegyesületek tapasztalatait felhasználva *jöjjön létre egy, a fogyatékossgügy kérdéseivel átfogó módon foglalkozó önálló szakmai szervezet – a gyógypedagógia számára*.

Munkatársaival, Illyésné dr. Kozmutza Flóriával, Gordosné dr. Szabó Annával, dr. Méhes Józseffel és Sziklay Bélával egyetértésben korának művelődésügyi miniszteréhez, Ilku Pálhoz fordulva kérte a főhatóság hozzájárulását az Egyesület megalakításához.

1. kép. 1972. 02. 12.

Ez az út nem volt annyira könnyen járható, bár a hiány egyre égetőbben sürgette a korabeli fogyatékosügy szakmai képviselőit. Az indoklásban felsoroltak szerint azért, mert

- a rendkívül komoly felelősséget vállaló, mindenekelőtt az érintettek és hozzátartozóik által megbecsült gyógypedagógus-testület nem rendelkezett önálló, a fogyatékosügy kérdéseivel átfogó módon foglalkozó civil szervezettel;

- a decentralizáltan működő intézmények kapcsolattartása szervezeten még az azonos típusúak esetében sem volt megoldott;

- a társtudományok és segéd tudományok, a rokonszakmák képviselői akkoriban már mind rendelkeztek egyesületekkel, társaságokkal, de a gyógypedagógia, a fogyatékosügy azonban a maga egészében sehol sem kapott képviselést, meghatározott, sajátos problémaköreivel minden más egyesület, társaság programjából „kilógott”, s az erők szétforgácsolódtak;

- a gyógypedagógusok testülete – önálló szervezet híján – nemzetközi kapcsolatokat nem létesíthetett.

Ezek a felvetések a MAGYE jövőképeinek formálása szempontjából is útmutatóul szolgálnak, mert megvalósulásuk egyes kérdésekben jelen körülményeink között is további tennivalókat igényel, s mert szembesülni kényszerülünk avval, hogy bizony egyes kérdésekben most is „kilógunk a sorból”.

A miniszter az engedély közvetlen megadása előtt Göllész Viktort egy országos felmérés lefolytatásával bízta meg. Az előkészületek során 118 gyógypedagógiai intézmény kapott tájékoztatást a MAGYE megalakulásának lehetőségéről, s várta a belépők szándéknyilatkozatát, hogy tagjai kívánnak lenni a majdani Egyesületnek. *„Az összegyűlt 1594 aláírás nyomán 1971 decemberében miniszteri engedélyre így kapott zöld utat a MAGYE.*

Az 1972. február 12-én megtartott alakuló közgyűlést (2. kép) az elmúlt 50 évben számos közgyűlés, szakmai vita, az Egyesület aktív szakmai tevékenysége követte.

2. kép. A MAGYE alakuló közgyűlésén

Ennek vált részévé az éves konferenciák sorozata, amelyek – ha ezek kerettémáit, programkínálatát áttekintjük – folyamatosan tartották napirenden a hazai gyógypedagógia eredményeit és megvalósítandó feladatait. Közvetítette a szakma részvételét az állami szintű döntéshozókészítési

folyamatokban, változtatásra irányuló javaslatok megfogalmazásában, újabb eredmények bemutatásában – valójában hosszú lenne mindezt itt és most felsorolni. A megalakulást a résztvevők örömmel üdvözölték és a korabeli sajtó, a Népszava és a Népszabadság is hírül adta.

Az Egyesület megalakulását követő évben, 1973-ban ennek nyomán jött létre a gyógypedagógus szakma napjainkig legismertebb – s talán túlzás nélkül állítható – legolvasottabb országos szakfolyóirata, a *Gyógypedagógiai Szemle* Gordosné dr. Szabó Anna alapító-főszerkesztő közreműködésével, aki ezt a tevékenységet 1973–2008 között látta el. Őt Rosta Katalin követte, majd a szerkesztőbizottsággal együttműködve dr. Virányi Anita végzi e sokszínű, tág kitekintést igénylő szakmai munkát. A folyóirat negyedévenként megjelenő számai ma már – az online változat készletetett közreadása nyomán – minden magyar nyelven olvasót elérnek mind az öt földrészen, angol nyelvű absztraktjai pedig a nemzetközi hozzáférést biztosítják. A lapszámok megjelenésének új eleme, hogy a Gyógypedagógiai Szemle jelen van a tudományos elvárásoknak megfelelő szakfolyóiratok sorában. Az önerőből, tagdíjakból és pályázatokból biztosított fenntartás mellett az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar anyagi háttértámogatásával ad teret a fogyatékoság kérdéseivel összefüggő új kutatási eredményeknek, amellet, hogy közvetíti a gyakorlat műhelyéből származó tapasztalatokat, konferenciabeszámolókat és a gyógypedagógus szakmát érintő egyéb információkat.

A megalakulásának ötvenedik évét ünneplő Egyesület ma tizenkét szakosztályban, országosan egyedülálló módon leképezi a klasszikus fogyatékoságügyi csoportok teljes vertikumát, amelyhez hozzárendelődtek – életkori-módszertani szempontok figyelembe vételével – a korai és a felnőttellátás kérdéseit átfogó szakosztályok, valamint az intézményes nevelésen kívül eső gyógypedagógiai ellátás szervezeti struktúráját lekövető Pedagógiai Szakszolgálati Szakosztály.

Az Egyesület működése szempontjából nem hagyható említés nélkül, hogy többéves előkészület és jelenlegi elnökünk, Reményi Tamás aktív közreműködése nyomán a *MAGYE a Nemzetközi Gyógypedagógiai Társaság, az IGHb (Internationale Gesellschaft für heilpädagogische Verbaende) tagja*, megnyitva kapuit a nemzetközi jelenlét és együttműködés irányába. Ennek szakmai előnyeit az elkövetkező években fokozottan ki kellene használni.

Mindezek összecsengenek az alapítók és követőik szándékával, miszerint a Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete – az Alapszabály értelmében

„...a fogyatékoságügy elméleti és gyakorlati művelőinek önkéntes egyesülésén alapuló tömörítése abból a célból, hogy a fogyatékoságügy fejlődését kutatás és tudományos tevékenység szervezésén és segítségével előrevigye, támogassa. Segítse a fogyatékosok társadalmi integrációját, a fogyatékoságügyet szolgáló komplex társadalmi tevékenység fejlődését, a fogyatékosok prevencióját, a fogyatékosok és minden rászoruló védelmét, gondozását, nevelését, oktatását, életre és munkára való felkészítését, társadalmi rehabilitációját...” (Alapszabály, 2010, 2.§. (1) pont, a) bekezdés).

Túllépve a szakmatörténeti megközelítésen, az Egyesület szakmai-társadalmi szerepének áttekintése más irányba is elvezet, ha mindezeket az „Együtt vagyunk erősek” gondolat aspektusából szemléljük.

Akinek manapság módja van a kissé távoli Luxemburg fővárosában egy városnéző sétát tenni, egy XV. századi házban a német helyi nyelvhasználat miatt számunkra idegenül csengő, furcsa feliratot talál: *„Mir wölle bleiwe, wat mir sin”* – magyarra fordítva: *Azok akarunk maradni, akik vagyunk*”. Ez a luxemburgi nagyhercegség identitását kifejező korabeli, de a mának is szóló mottó.

3. kép. XV. századi luxembourgi polgárház falfelirata

Az unikális felirat többféle megközelítésben kínálja fel az identitás, az önazonosságtudat értelmezését. És ebben a körülöttünk erősen változó világban számunkra, gyógypedagógusok számára – Egyesületen belül és kívül – üzenet értékű: kik is vagyunk? mik akarunk maradni? – mi gyógypedagógusok, egy segítő szakma képviselői, egy ötvenéves múlttal rendelkező Egyesület tagjai? A felirat egyébként a kisebbségi lét kifejeződése kapcsán született, a fennmaradásra törekvés, a sajátosságok, a tulajdonságok megőrzésére irányuló vágy kifejeződése, amely – s ezt nagyon erősen hangsúlyozni kell – természetesen nem kívánja magát csökönnyösen elzárni minden változástól! Mit is üzen ez a felirat ma nekünk?

Ha eltekintünk az eredeti elgondolásban rejlő nemzeti-etnikai azonosságtudatra utaló megközelítéstől, és a saját szakmánkat egy speciális létproblémával küzdő kisebbség megsegítésére irányuló társadalmi tevékenység keretében szemléljük, ennek a gondolatnak a jegyében tisztázhatjuk, hogy mi, magyar gyógypedagógusok, a tágran értelmezett gyógypedagógiatudomány és gyakorlat, az emberi jogokra vonatkozó ismeretek keretében szemléljük a fogyatékosággal élők létkéréseit. Ennek mentén vagyunk képesek módosítani rutinjainkat, attitűdjeinket, formálni szervezeti kereteinket e sajátos kisebbség társadalmi esélyegyenlőségének érdekében; együttműködve társszakmák és egyéb szervezetek képviselőivel, magukkal az érintettekkel és családjaikkal.

Amióta Erikson 1950-től meghonosította az identitás fogalmát a szociálpszichológiában és a szociológiában, ez nemcsak a szakmai, hanem a hétköznapi művelt nyelvhasználat részévé is vált. Pataki megfogalmazásában az identitás a személyiség és a társadalmi struktúra közé elhelyezhető közvetítő kategória, amely *az egyén-társadalom viszonyt reflexív módon és szimbolikus formákban építi fel.* (Pataki, 1982, id. Gereben, 1999, p. 56). A fentiekben túl azt a szándékot közvetíti, hogy személyek és közösségek önmagukkal tartósan azonosak maradhassanak. Ahogy ez a Pataki-féle

identitásmegfogalmazásban – a ránk vonatkozó kérdésselvetést figyelembe véve – kifejeződik, ezt nem lehet csak egy adott rendszer, bizonyos tevékenység, ill. annak művelői szemszögéből értelmezni. Ezt a fogyatékossgal élők, a segítséget igénylők és családjaik szemszögéből, a társadalmi viszonyulás, a számukra jobb esélyt, sikeresebb társadalmi beilleszkedés lehetőségét kínáló feltételek oldaláról is áttekinteni szükséges.

A pörgős hétköznapiak, a helyi szintű megoldásokat kívánó problémák halmaza mentén minden bizonnyal kevésbé van módunk a fenti, elvontnak tűnő megközelítésen gondolkodni. De most, amikor a MAGYE 50 éve töretlenül fennálló tevékenységére emlékezünk, jó alkalom kínálkozik erre.

Valójában a szakmai identitástudat formál bennünket, akik erre a segítő hivatásra vállalkozunk. Az identitás tartott meg szakmán és egyesületen belül, ez játszott szerepet a MAGYE töretlen, ötvenévnyi építkezésében, fennmaradásában. Ez segít abban, hogy azok maradjunk, akik vagyunk, akik a gyógypedagógiai tradíciót, mint útravalót kívánják továbbadni az utánuk jövőknek.

Ennek a gyógypedagógiai tradíciónak az alapját képezik a XIX. század utolsó harmadától a fogyatékossgügy európai megalapozódásába kapaszkodó gyökereink, nemzetközi tekintélyű szakembereink, tudós tanáraink munkásságának példája éppen úgy, mint a folyamatosan bővülő tudományos és gyakorlati tevékenységünk bázisán differenciálódó ellátórendszerünk. De ennek képezi a részét az is, hogy élére álljunk minden olyan szakmai-társadalmi törekvésnek, amely a fokozott társadalmi megsegítést igénylő népesség életminőségének változását, a befogadói szemlélet megerősödését segíti elő a „Semmit rólunk nélkülünk” elv megvalósulásának jegyében.

Egy korábbi megemlékezésen ez év áprilisában, a MAGYE elnöki tisztjéről leköszönő beszédemben a budapesti Vakok Intézetének Nádor termében Illyés Sándort (1934-2001) idéztem, aki immár 20 éve nincs közöttünk. Ő fogalmazta meg, hogy *a gyógypedagógiai tradíció építőköve az ún. szakmai folyamatosságtudat*, amely egymáshoz kapcsolja a generációkat, s amely folyamatosan megújulva képes építkezni a múltból úgy, hogy a jövő felé tekint. Teszi ezt még akkor is, ha a jelen nem kínál mindenre tökéletes megoldást.

Míndezek ismeretében ezen a jubileumi rendezvényen a múlt és a jelen történéseinek felidézése szempontjából nem hagyható említés nélkül egy szakmatörténeti szempontból jeles dátum. Az idén 220 éve annak, hogy Vácott, hazai területen elsőként, a hallássérüléssel élők nehézségeivel összefüggésben megalakult a gyógypedagógiai ellátás nagy múltú speciális intézménye, a mai Cházár András EGYMI Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola, Kollégium és Gyermekeotthon. Jelenlegi struktúrája jó példája a gyógypedagógiai ellátás sokszínűségnek. Az intézmény egykori vezetője, *Angyal József igazgató úr*, akiről jómagam személyes emléket őrzök, az Egyesület alapításban közreműködő személyek egyike, a gyógypedagógiai tradíció ápolásának jeles képviselője – mai utódaival együtt.

De azt sem hagyhatjuk említés nélkül, hogy Váchoz kötődik a speciális tanerőképzés elindulása, azaz a mai gyógypedagógus-képzés megalapozása, amely az évtizedek nyomán a hazai felsőoktatás országosan kiterjedt, igen sok nehézséggel szembesülni kényszerülő, a „sorból még ma is kilógó” képzési rendszerévé vált. Egy olyan rendszerré, amely a köznevelés, az egészségügyi és a szociális szféra számára évtizedek óta, túllépve társadalmi változásokon és képzési koncepciókon, kezdetben főiskolai majd egyetemi szinten, az „anyaintézmény, a Bárczi” kiemelt tevékenysége és jelenleg nyolc vidéki képzőhely bevonódása nyomán bocsátja ki azokat a segítő szakembereket, akik a szakigazgatási rendszerek különböző szinterein látják el egyént és családot segítő feladataikat.

Tisztelt Kollégák!

Az elmondottak köteleznek bennünket arra, hogy nagy múltú Egyesületünk a jövőkép építését kiemelt feladatának tartsa. Ma jelentős a gyógypedagógiai intézmények és a fogyatékossgal élők ügyét vállaló alapítványok, társegyesületek száma. Az ellátó rendszer és a jogi szabályozás az ötven évvel ezelőtti időszakhoz képest jelentősen átalakult. Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy a speciális célok mentén szerveződött egyesületi tevékenységet felvállaló tagság létszáma jelenleg csak a harmada a korábbi taglétszámnak. Elgondolkodtató az is, hogy a Gyógypedagógiai Szemle – részben anyagi okok, részben szakmai igények hiánya miatt – nincs jelen minden intézmény könyvespolcain, s akadozik a gyakorlati műhelyek közleményeinek száma, az újabb tapasztalatok írásos közreadása.

A Magyar Gyógypedagógusok Egyesületének, mint a fogyatékossgügy szempontjából a népesség és ellátás teljes vertikumát képviselő, nemzetközi kapcsolati hálóval is rendelkező szakmai szervezetnek kiemelt feladata évenkénti országos konferenciái, műhelymegbeszélései mellett a gyógypedagógiai tevékenység különböző kérdéseinek folyamatos monitorozása, a proaktivitás. Ennek lehet része olyan problématerképek létrehozása, amely az érintettek és családjaik érdekében fokozottabb együttműködésre készítheti a társszakmák képviselőit, elősegítheti a különböző életkorú, fogyatékossgal élő személyek társadalmi mobilitását (Gerebenné, 2015). Ez a proaktivitás lehet a forrása annak is, hogy a mindennapi gyakorlatban megfogalmazódó tapasztalatok eljussanak a döntéshozatal szintjére, hatékonyan előre mozdítva a fogyatékossgal élők társadalmi integrációjának folyamatát.

A MAGYE jövőbeni szerepének kulskérdése tehát az, előtünk álló években, hogy szakmai folyamatosságtudatunk birtokában segítse a helyi és döntéshozói szinten megvalósuló speciális társadalmi tevékenység fejlődését, a szükségletalapú, egyénközpontú szemlélet megerősödését és mindezeket széleskörű tevékenysége részeként hazai és nemzetközi szintereken egyaránt képviselje. Köszönet mindazoknak, akik ebben mindeddig közreműködtek, de köszönet azoknak is, akik a körülöttünk erősen változó világban elődeik munkájának folytatói lesznek!

IRODALOMJEGYZÉK

- Gereben F. (1999). *Identitás, kultúra, kisebbség*. Osiris-MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest.
- Gereben Fné (2008). Gyógypedagógia a változó világban. *Gyógypedagógiai Szemle* (3)36, 161–170.
- Gereben Fné, Rosta K. & Kajáry I. (2012). Előszó – 40 éves a Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete. *Gyógypedagógiai Szemle*, (2)40, 81–82.
- Gereben Fné (2015). Problématerkép – azaz a gyógypedagógiai ellátást érintő kérdések 12 pontja a MAGYE szakosztályainak felvetése alapján. *Gyógypedagógiai Szemle*, (1)43. 82–85.
- Illyés S. (2000). *Gyógypedagógiai alapismeretek*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest.
- Illyés S. (2001). Az eszmény, a törvény, a tradíció és a feltételek a közoktatásban. *Fejlesztőpedagógia*, (3)12, 4-6.
- Sz.n. (2010). Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete Alapszabály. MAGYE, Budapest. URL: <https://magye-1972.hu/wp-content/uploads/2022/05/MAGYE-alapszabaly-2010.pdf> Letöltés dátuma: 2022.11.15.
- Pataki F. (1982). *Az én és a társadalmi azonosságtudat*. Kossuth Kiadó, Budapest.